

УДК 7.05:655.3 (477)

Єфімова М.П.,

аспірантка,

Харківська державна академія дизайну та мистецтв

ВИДАВНИЦТВА ДИТЯЧОЇ КНИГИ В УКРАЇНІ: НОВІТНІ ВИДАВНИЧІ ТЕХНОЛОГІЇ

Анотація: У статті проаналізовано українські видавництва дитячої книги в аспекті застосування матеріалів, засобів створення та впровадження нових видавничих технологій. Досліджено появу та перспективу розвитку електронних та інтерактивних книг для дітей в Україні.

Ключові слова: дитяча книга, дизайн, інтерактивність, мультимедійність, новітні видавничі технології.

Постановка проблеми. Питання, що пов'язані із дизайном дитячої книги, в умовах розвитку ринкових відносин в Україні стають все більш актуальними. Широкий асортимент дитячих книг ставить видавця в умови, за яких потрібно створити конкурентоспроможну книгу за змістом, оформленням, конструкцією. Відповідно, актуальність цього питання підтверджує необхідність проведення аналізу сучасного книжкового ринку дитячої книги (зокрема, основних тенденцій розвитку дизайну української дитячої книги) з метою визначення шляхів її вдосконалення за допомогою досвіду видавців, урізноманітнення книжкової продукції, пошуку нових дизайнерських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури довів, що існують лише поодинокі спроби комплексного наукового дослідження видавничого асортименту сучасної дитячої книги, хоча окремі аспекти означеної проблеми розглянуті фахівцями, зокрема у працях М. Таранова [8], В. Криштопайтіс [3], Є. Огар [7], О. Литвиненко [5], Л. Землянової [2], Л. Городенко [1], А. Лисенко [4], В. Маркова [6], В. Теремко [9].

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – визначення особливостей застосування новітніх видавничих технологій у дитячих книгах України.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні випуском дитячої книги займаються понад 250 видавництв та організацій. Деякі з них є

вузькоспеціалізованими (випускають лише дитячі книги): «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», «Веселка», «Махаон-Україна» (Київ), «Ранок» (Харків), «Видавництво Старого Лева», (Львів) «Кашалот» (Івано-Франківськ) та інші, решта – широкопрофільні видавництва.

В Україні спостерігаємо нерівномірне розташування видавництв дитячої літератури у географічному аспекті. Найбільші спеціалізовані центри дитячого книговиробництва знаходяться у Центральній (Київська обл.), Східній (Харківська обл.), та Західній (Львівська обл.) Україні. Спеціалізованих видавництв дитячої книги у Південних та Північних областях України наразі немає. Зазвичай дитячі книги завозяться туди із центральних та східних регіонів, хоча широкопрофільні видавництва займаються виготовленням поодиноких екземплярів дитячої літератури.

В Україні спеціалізовані видавництва дитячої літератури займаються виготовленням друкованого видання – книги-кодексу. Книги-кодекси є складним механізмом матеріальної конструкції, функціональної структури і художньої композиції, що володіє виразністю і варіантністю форми. Їх конструктивне рішення відрізняються зовнішнім оформленням, розміром (маленького, середнього, великого формату), формою (квадратні, прямокутні, круглі овальні з використанням висічки).

Розвиток сучасних технологій поліграфічного виробництва, застосування новітніх матеріалів забезпечують вдосконалення книжкової форми, урізноманітнення конструктивних рішень дитячої книги (комбіноване та ігрове видання). Як архітектонічна форма ігрове видання має складну композиційно-просторову структуру із додатковими елементами: вклейками, об'ємними чи виносними формами (іграшки, елементи іграшок, текстиль), візуальними зображеннями, фігурною обрізкою та різними способами брошурування.

Найбільша кількість конструктивно нових ігрових видів дитячих книг представлено у східних регіонах («Ранок», «Пегас», «Талант»). Ігрові видання видавництва «Ранок» вирізняються новими конструктивними рішеннями, які містять додаткові ігрові елементи з використанням текстилю, металевих, пластикових елементів (книга-пазл, книга-пазл-панно, пазли у коробці, книга-театр, книжка з колесами, розмальовки з підказками, книжки з наклейками,

книжка-картонка і т.д.). Доволі креативні рішення спостерігаємо у роботі видавництва «Пегас», що виготовляє книги-пазли, книги-брошури, книжки-картонки. Нестандартні ігрові видання також презентує видавництво «Талант» (Харків): книги-пампушки, книги-сумочки, книги-помічники («Календар 2013», «Книга запису», «Словник для запису іншомовних слів»).

Ігрові книжкові видання у Центральній Україні випускає «Перо» (Київ), «Розумна дитина» (Київ), «Махаон-Україна» (Київ), «Країна мрій» (Київ). Видавництво «Перо» виготовляє книги-вертушки (конструктивна особливість книг – вставні диски, за допомогою, яких сторінки можуть рухатися у різних напрямках, серія «Крутилки»), книги-магніти (серія «Розумні магніти»), книги-пазли (серія «Казка з пазлами»). До серії «Пиши і стирай» увійшли нові книги-розмальовки з кольоровими малюнками-підказками, спеціальним маркером, за допомогою якого можна малювати на сторінках книги.

Нові конструкції книг-панорамок, картонних книг-розкладачок, книг-лото («Мої ласощі», «Моя мама») виготовляє видавництво «Розумна дитина» (Київ). Серія «Книга-колекція» видавництва «Махаон-Україна» (Київ) вирізняється новим поєднанням гри із засвоєнням пізнавальної інформації (до ігрового комплексу книги входять книга-енциклопедія, 3D картки із запитаннями, фішки, колекція іграшок); серія «Факти у трьох вимірах» – з 3D конструкціями. Видавництво «Країна мрій» (Київ) у серії «3D конструктор» використовує об'ємну аплікацію. Шляхом наклеювання один на одного окремих шматочків створюється об'ємне зображення. Серія «Гіпсові фігурки на магнітах» практикує поєднання двох дій творчої діяльності: відливання фігурок за допомогою форми та гіпсової суміші, розфарбування.

Новітні видавничі технології використовує видавництво «Кашалот» у виготовленні книг-іграшок (у західних регіонах). У дизайні книг присутні різного роду деталі (стрічки, гудзики), які спонукають дитину до гри та одночасно навчають (одягатися, шнурувати черевики, зав'язувати стрічки на волоссі, застібати гудзики).

Екстерорецептивні видання, які поряд із друкованим текстом містять музичні інструменти, електронні звукові модулі, рахівниці, годинники випускають видавництва «Ранок» (Харків), – «Смикни за стрічку», «Балакуча

книжка» з електронним звуковим модулем, «Книжка-годинник», «Книжка-рахівниця», «Книжка-пазл», «Книжка-пазл-панно», «Книжка-театр»; видавничий дім «Розумна дитина» (Київ) – серія «Ой розходися-розвеселися». Виготовлення звукових книг є відміною рисою видавництва «Перо» (Київ) – серія «Наші голови», «Міні піаніно», які поєднують в собі книгу та музичний інструмент.

Карткові дитячі видання стали важливою дизайн-розробкою видавництв «Розумна дитина» (Київ) – «Перша книга розумної дитини», «Чарівна скринька». Цікавими проектами видавництва є різноманітні карткові видання для найменших (від 1–5 років) – «Абетка в картках». Також його новітньою розробкою є енциклопедичне видання для найменших – «Перша книга розумної дитини», «Букви», «Українська абетка». Конструкція «Першої книги розумної дитини» спроектована у вигляді окремих карток, а «Української абетки» – у вигляді скриньки, всередині якої є картонні вкладиші. Також видавництво «Ранок» (Харків) у серії «Ігри в картках» пропонує видання, спроектоване у вигляді коробки з різноманітними розвиваючими картонними картками та іграми для дітей.

За останні роки в Україні дитяча книга переживає підйом випуску книжкової продукції із застосуванням нетрадиційних для книговиробництва матеріалів (тканина з натуральних волокон, хутро та ін.). У Західній Україні випуском друкованих дитячих книг з натуральної тканини (бавовна, льон) для наймолодших читачів (від 0 до 3 років) займається видавництво «Кашалот» (Івано-Франківськ): «На добраніч», «Я люблю татка», «Йдемо в гості», «Ранок у бабусі». «Кашалот» поки що єдине видавництво, яке випускає книги з тканини для наймолодших читачів. Дитячі книги шиють із натуральних тканин; для принту використовують натуральні фарби, вони оздоблені різношаровими малюнками м'якими на дотик. Такі книжки мають формат сторінок 25 на 25 см. На кожній сторінці ілюстрації та короткий пояснювальний текст. У серії книг «Доторкнися і відчуй» використані різноманітні фактурні вставки із тканини. Книжки-іграшки для купання із спеціального водонепроникного матеріалу (ізолон) виготовляє видавництво «Розумна дитина»: серія «Казкові книжки для купання».

На початку XXI ст. відбувається поступове витіснення традиційних

видавничих технологій і переорієнтування випуску та споживання з друкованої продукції на електронну, що пояснюється не тільки її здешевленням, викликаним в першу чергу економією на поліграфічних роботах, а і зручністю в користуванні: електронна книга доступна на рідерах, планшетниках, мобільних пристроях у вигляді дисків (аудіо-книги).

Внаслідок інтенсивного розвитку новітніх інформаційних технологій, які безпосередньо вплинули на формотворчі особливості дизайну дитячої книги, видавництва України поряд із друкованими виданнями починають звертатися до електронних. На відміну від традиційного видання, яке має певну матеріальну конструкцію, в електронному вона віртуалізується. Як зазначають лексикографічні джерела, «електронне видання» – це електронний текст, який пройшов редакційно-видавничу обробку, а також може містити графічні, мовні, музичні, відео- та фотофрагменти, що разом становлять цілісний продукт [2]. Зараз такі видання називають мультимедійними. Мультимедійне видання – це електронне видання, яке містить систематизований матеріал, який пройшов редакційно-видавничу обробку, поєднує традиційну статичну (текст, графіку) і динамічну інформацію різних типів (музику, відеофрагменти, анімацію, тощо), що впливає одночасно на декілька органів чуття реципієнта (органи зору і слуху). Мультимедійні видання Західної України керуються принципом поєднання навчання з грою («Нова школа» (Рівне), «Сорока Білобока» (Тернопіль), «Кальварія» (Львів)). Встановлено, що «Нова школа» спеціалізується на виданні тільки навчальної мультимедійної продукції. Книги видавництва «Сорока Білобока» є тематично різноплановими (науково-популярні, художні, розвивальні, довідкові).

На сучасному етапі у проектуванні дитячих видань застосовують новітні комп'ютерні технології, які повністю замінюють звичну матеріальну конструкцію і передбачають вихід у альтернативну реальність з можливістю взаємодії з книжковими персонажами. Разом з тим виникає необхідність чіткого розмежування понять мультимедійної та інтерактивної книги. Якщо мультимедійна книга має чітку лінійну структуру і читач жодним чином не може вплинути на його зміст, то в інтерактивному виданні спостерігаємо нелінійну структуру подання інформації, що дозволяє брати участь у побудові

змісту дитячої книги, взаємодіючи зі засобом відображення. Інтерактивна книга – (з англ. *interactive book*) – книга, при застосуванні якої необхідний планшетний комп'ютер (iPad, Galaxy Tab і т.д.), котрий містить ілюстрації з інтерактивними елементами або іграми для дітей [1].

Видання інтерактивних дитячих книг в Україні запроваджено декілька років тому і не набуло масового розповсюдження, але поодинокі видавництва розпочинають свою діяльність у цій сфері. Зокрема, у Центральній Україні започаткували виробництво інтерактивних книг для дітей такі видавництва: «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» (Київ), «Most Publishing» (Київ), «Glowberry Books» (Київ), «iPublisher» (Київ, на Західній – «Видавництво Старого Лева» (Львів).

Першу українську інтерактивну дитячу книгу для iPad («Забавлянки») створило «Видавництво Старого Лева» у 2011 році. Інтерактивна версія передбачає виконання певних операцій, пов'язаних із звуковим відтворенням тексту, анімацією, читанням та ін.

У 2012 році видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» випустило інтерактивну дитячу книгу Г. К.Андерсена «Снігова королева», яка дає змогу читачеві брати участь у формуванні сюжету, стати головним героєм книги (залежно від прийнятих рішень чи ситуацій) тощо. Особливістю книги – виконання декількох функцій (посилання аудіо-сигналів; відтворення візуальних графічних комп'ютерних ефектів з моделювання реального життя та ін.). Роль розважального складника у книзі відіграють сім ігор: розмальовка (з 5-ма різними режимами малювання), пазли (3-х рівнів складності), пошук предметів, наслідування мелодії та інші.

Відомим в Україні є київське видавництво дитячої літератури «Glowberry Books», що створює нові інтерактивні видання для дітей (хоча не відмовляється і від паперової форми). Ці книги включають в себе інтерактивну анімацію і озвучення професійними акторами. Серед останніх розробок видавництва «Glowberry Books» – спільний випуск разом із компанією «PocketBook» нової інтерактивної книги для дітей «Мама поспішає додому» (2012 р.) у вигляді книжкової програми спеціально для нового мультимедійного рідера PocketBook A 10.

На сучасному видавничому ринку нещодавно з'явилася нова київська компанія російського походження iPublisher, яка створила низку унікальних

мультимедійних книг для iPad з інтерактивними елементами (для читання та розвитку мови дитини). Керування здійснюється пальцями через сенсорний дисплей, що не схоже на попередні планшетні комп'ютери, які використовували перо. У книгах iPublisher казкові герої можуть рухатися та видавати різні звуки. Звичайне зображення перетворюється на мультфільм. Читачу дається можливість змінювати сюжет, рухаючи персонажами, змушуючи їх робити різні дії (видавати звуки, підстрибувати, літати). Головна увага спеціалістів iPublisher звернена на психологію дитячого світосприйняття, що дає змогу не тільки екранізувати казки для наймолодших («Колобок», «Ріпка», «Гадке каченя», «Три поросяти»), але й зробити дитину режисером та актором мультиків.

Отже, найбільша кількість диференційованих за групою видавництв дитячої літератури сконцентрованою є: у Центральній, Східній та Західній Україні. У Північній та Південній Україні жодне видавництво не зосереджує уваги тільки на випуску дитячої літератури, проте є деякі компанії, що періодично друкують дитячу літературу («Два слони» (Одеса), «Компас» (Херсон), «Доля» (Сімферополь). Мультимедійні дитячі видання, у свою чергу, набувають розвитку лише у Центральній («Атлантик», «Мультитрейд», «Інфодиск» та ін.) та частково Західній Україні («Нова школа», «Сорока Білобока»). Проте, варто зауважити, що видання інтерактивних книг для дітей – це лише перші спроби пошуку нових способів розширення можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у дизайні дитячої літератури в Україні. Інтерактивні дитячі видання набувають розвитку доволі повільно: у Центральній «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» (Київ), «Most Publishing» (Київ), «Glowberry Books» (Київ), «iPublisher» (Київ) та Західній Україні: «Видавництво Старого Лева» (Львів).

Висновки. Виявлено, що сновною тенденцією дитячого книговиробництва є поступова переорієнтація читацької аудиторії на електронні та інтерактивні видань, втім паперові книги зберігають свій вплив, органічно співіснують та доповнюють видавничі технічні новації.

Перспективи подальших досліджень. Враховуючи, що дитяча книга рухається у напрямку трансформації друкованих видань, планується розглянути «рухомі» книги.

Література

1. *Городенко Л.М.* Інтерактивна книга/ Л.М. Городенко // Інформаційне суспільство. – 2010. – №12. – С. 16-19.
2. *Землянова Л.* Коммуникативистика и средства информации: Англорусский словарь концепций и терминов / Л. Землянова. – М.: Из-во. Моск. ун-та, 2004. – 416 с.
3. *Криштопайтіс В. В.* Типографіка в дизайне книг // Молода мистецька наука України. – 2004. – № 6. – С. 48–49.
4. *Лисенко А.* Особливості співіснування електронних та друкованих книжкових видань / А. Лисенко // Український інформаційний простір. – 2011. – № 20. – С. 241–246.
5. *Литвиненко О.* Дитяча книга в мультимедійному середовищі: сучасний стан та перспективи розвитку: дис.. ... канд.. соц. комун. наук: 27.00.03 / Литвиненко Ольга Олександрівна . – Х., 2011. – 223 с.
6. *Маркова В. А.* Електронна книга: наукове поняття чи метафора? / В. А. Маркова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – №3. – С. 69–74.
7. *Огар Є.* Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки / Є. Огар. – Львів : Аз-Арт, 2002. – 158 с.
8. *Таранов М. М.* Комунікативний статус сучасної дитячої книги / М.М. Таранов // Мова і культура. – 2003. – № 6. – С. 92–100.
9. *Теремко В.* Стратегічні випробування електронною книжністю / В. Теремко // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 4. – С. 10–14.

Аннотація

Ефимова М.П. Издательства детской книги в Украине: современные издательские технологии. В статье проанализировано украинские издательства детской книги в аспекте применения материалов, средств создания и внедрения новых издательских технологий. Исследовано появление и перспективу развития интерактивных книг для детей в Украине.

Ключевые слова: детская книга, дизайн, интерактивность, мультимедийность, современные издательские технологии.

Abstract

Yefimova M.P. The children's book publishing houses in Ukraine: modern publishing technologies. In the given article the children's book publishing houses of Ukraine are analysed in the aspect of using materials, means of creation and introducing of the modern publishing technologies. The appearance and the prospects of the interactive children's books development in Ukraine are investigated.

Key words: children's book, design, interactive, multimedia, modern publishing technologies.